

İNCE DUYGULARIN ŞAİRİ: KEMALETTİN KAMU

Ahmet URFALI

Çoruh Vadisi'nin nazlı bir gelinidir Bayburt. Türk dünyasının ulu bilgesi Dede Korkut'un memleketi kabul edilir. Bu topraklarda Türkçe'nin destanları, türküleri söylenir. Anadolu'nun her bir köşesinde olduğu gibi, bu yörenin de insanları duygu yoğunluklarındaki duyularını şiir olarak deyiş hâline getirirler.

1901 yılında Bayburt'ta doğan Kemalettin Kâmi Kamu, babasının memuriyetinden dolayı çocukluğunu, Erzurum ve Refahiye'de geçirdi. Sonra annesiyle birlikte gurbet yolcuğu başladı.

*“Bekçisiyim, bu serin
Bu siyah gecelerin
Gurbetten daha derin
Bir yara yok içimde”*

Sivas, Kayseri ve Ankara'nın ardından, öğrenim görmek için İstanbul'a gitti. İstanbul Darülmüallim'in son sınıf öğrencisi iken Kurtuluş Savaşı'na katılmak amacıyla Ankara'ya geldi. Maarif Vekâleti, Türk İstiklâl Harbi'nin milli bir ruh içerisinde kazanılması imkânını sağlamak amacıyla 1921'de bir güfte yarışması düzenledi. Yarışmaya katılan 724 şiir katıldı. Bu yarışmaya Kemalettin Kamu, aşağıdaki şiiriyle iştirak etti:

*“Gözyaşına veda et ey güzel Anadolu
Hakkını korur elbet Türk'ün bükülmez kolu*

*Cenk ederiz genç koca bugün değil yarın da
Yâdımız ağladıkça İzmir ezanlarında*

*Hakk yolunda kan olur dünyalara taşarız
Ya şerefle vurulur ya efendi yaşarız*

*Her gün yeni bir hile arkasından satıldık
Her gün yeni bir dille yurdumuzdan atıldık*

*Yeter ey Kâbe'mizi elimizden alanlar
Alıkoyamaz bizi yolumuzdan yalanlar*

*Hangi alçak el alır el zinciri boynuna
Kim Yunan'ı bırakır Türk kızının koynuna”*

1933'te Paris'te Siyasal Bilimler eğitimi aldı. Ankara Matbuat Genel Müdürlüğünde başyazarlık yaptı. Türk Dil Kurumu Terim Kolu Başkanlığı'nda bulundu. Hâkimiyet-i Milliye ve Yeni Gün gazetelerinde yazılar yazdı. İlk şiirleri 1919'da Büyük Mecmua'da yayınlandı. Kurtuluş Savaşı sırasındaki şiirleriyle dikkat çekti. O yıllarında Dergâh dergisinde yazdığı şiirlerle ün kazandı. Varlık ve Oluş dergilerinde de şiirlerini yayımladı. Hece ölçüsü kullandığı şiirleriyle Milli edebiyat akımına bağlı bir şair olarak bilinir. İlk şiirlerinde vatan sevgisi, milli mücadele, sonraki şiirlerinde aşk, gurbet, yalnızlık gibi konuları işledi. Rize ve Erzurum milletvekilliği de yapan Kamu, 1948'de geçirdiği bir kalp krizi neticesinde Ankara'da vefat etti.

Şair, Kamu soyadını 1935'te yürürlüğe giren “Soyadı Kanunu” gereğince alarak şiirlerine Kemalettin Kamu imzasını atmıştır.

*“Gurbet o kadar acı
Ki ne varsa içimde
Hepsi bana yabancı”*

Hepsi başka biçimde” sözleriyle başlayan Gurbet başlıklı şiiri, şarkı formunda bestelenmiş günümüzde dahi sevilerek dinlenmektedir. Kamu, gurbet konusunu çok işlediği için edebiyat camiası tarafından “Gurbet Şairi” olarak anılır olmuştur. Şiirleri ölümünden sonra Rifat Necdet Evrimer tarafından “Kemalettin Kamu, Hayatı, Şahsiyeti ve Şiirleri” (1949) adlı kitapta toplandı. Ayrıca 1986'da Gültekin Samanoğlu, Kültür Bakanlığı yayımları arasında şair hakkında, “Kemalettin Kamu” adlı biyografik bir kitap yayımlamıştır. Kemalettin Kamu, 49 yıllık hayatında nice güzellik bırakarak dünya gurbetinden asıl vatana gitmiştir. Gök kubbemizde hoş bir sadâ bırakmıştır.

Şiire, aruz ölçüsüyle yazarak başlayan Kamu, Faruk Nafiz Çamlıbel etkisiyle hece veznini tercih etmiştir. Vatan sevgisi, gurbet, aşk, yalnızlık temalarını sade bir dille lirik ve epik tarzda işlemiştir. Hecenin gizli ahengiyle ince ve milli duyguları şiirleştiren Kamu, Milli Edebiyat akımına dahil edilebilir.

İstiklal Savaşı'nın kazanılmasına duyduğu inancı ifade ettiği şiirleri, dilden dile dolaşmış, marş olarak bestelenmiş ve okul kitaplarına girmiştir. İstanbul'un işgale uğraması üzerine "Gurbet" şiirini yazmış ve Gurbet Şairi olarak anılmıştır. İzmir'in Yunan işgaline uğramasından sonra da "Türk'ün İlahisi" şiirini yazmıştır. Bir dua şiiri olan "Türk'ün İlahisi" işgal yıllarındaki ruh hâlini yansıtmaya bakımında önemlidir.

*"Sarmış matem boraları,
Saz benizli ovaları,
Boynu büyük yuvaları
Sen himaye et Yarabbi*

*Ne bir yazık diyen bize,
Ne ses veren sesimize,
Huzurunda geldik dize
Senden inayet Yarabbi*

*Her çehre bize yabancı,
Bari sen bir parça acı,
Süründürme altın tacı
Sen vikaye et Yarabbi*

*Bir gün sabah olur diye,
Katlandık her işkenceye
Bu felaketli geceye
Ver bir nihayet Yarabbi"*

Aziz vatan işgale uğramıştır. Şair, bu arada babasını kaybetmiştir. Gözü ve gönlü Erzurum'da kalarak zorunlu "Hicret" ini dizelere dökmüştür. Şair, hayat görüşüne ve duyuş tarzına tesir eden "Hicret" ini tasvirlerle çok canlı olarak şiirleştirmiştir.

*"Allah'ım ne bunaltıcı, ne boğucu bir gece...
Gözlerimiz bulutlandı arabaya binince*

*Karanlıkta kaçıyoruz, çoğalıyor korkumuz,
Umulmadık bir felâket geçiriyor ordumuz.*

*Fakirleri yalınayak, zenginleri atında,
Yollar uzun bir inilti yıldızların altında.
Gönüllerin gözyaşına inandığı bir anda,*

*Çok sevgili yuvamızı yâd ellere bıraktık;
Dirseğimi dayayacak bir pencere yok artık,
Elveda ey harap olan baba evi elveda*

*Bütün gece yol alırken tehlikeler içinde,
Ellerimi unutmuşum kardeşimin dizinde."*

O artık bir "Hazan Yolcusu" dur:

*"Ben de bir kuru yaprak
Gibi seninleyim bak
Zülfüne takılarak
Oldum gönül veremi"*

Mehmet Kaplan, Şiir Tahlilleri adlı eserinde, pastoral olarak gördüğü, Kemalettin Kamu'nun en beğenilen şiiri "Bingöl Çobanları" hakkında şunları söyler: "Bingöl Çobanları"nın üslubu realist olmaktan ziyade santimantal ve romantiktir. Faruk Nafiz, "Han Duvarlarında dış âleme ait varlıkları umumiyetle objektif sıfatlarla vasıflandırıyor. Gayesi, dış âlemin özelliklerini olduğu gibi belirtmek. Duyularını anlık intibalar teşkil ediyordu. "Bingöl Çobanları"nda gerçek bir müşahedeye dayanan idraklerden ziyade, pastoral şiirlere has "conventionnel" bir dekor görüyoruz. Fiil çekimleri, ekseriyetle, geçen anı tesbit eden geçmiş zaman veya şimdiki zaman değil, hayat şartlarının sürekliliğini belirten geniş zamandır: açılırız, dolaştırıp dururuz, uyandırır, biter, yatar, basar, hıçkırır v.s. Diğer fiil şekilleri de bir kat'iyet ve kadere mahkûmiyet manası taşır: Boyun eğeceksin, hülyâna karışmasın, uçan kuşları düşün, geçen kervanları an..." Şair gönlü "Bingöl Çobanları"na yayla yaparak:

"Daha deniz görmemiş bir çoban çocuğuyum.

Bu dağların eskiden aşinasıdır soyum." derken kullandığı, 1.tekil şahıs ifadesiyle şiirine bir gözlemci gibi yaklaşmadığını, konunun bizzat içinde olduğunu belirtir. Kamu'nun kendisi de bu toprakların çocuğudur. Soyu "bu dağların eskiden beri âşinâsı"dır. Onlar buraların "ebenced" bekçisidirler. "Tenha derelerin, vahşi kayaların" onları sürü peşinde görmediği gün yoktur. Burada bir 'geçiş' değil, bir "kalış", öteden beri bu topraklarda yaşayan bir insanın hayatı ve duyuş tarzı bahis konusudur.

Şiir, üç ana obje üzerine şekillendirilmiştir. Bunlar, yayla/ dağ, çoban ve koyun /kuzu'dur. F. Rıfkı Atay bir yazısında; "Yayla biraz Türk'ün kendisidir." der. Kemalettin Kamu, bu sözü dizelerinde adeta şerh eder.

"Bu dağların eskiden aşinasıdır soyum.

*Çıngırak seslerinin dağlara dediğinden
Çoban hicranlarını basar bağrına yayla
Bingöl yaylalarının mavi dumanlarına,
Gönlümü yayla yaptım Bingöl çobanlarına."*

Mısralarının her biri dağ/yayla hayatının yönlerini lirik olarak ifade eder. Yaylalar, geçimlerini hayvancılıkla sağlayan topluluklarca yılın belirli aylarında hayvanlara taze ot temini ve hayvansal üretimlerini yapmak amacıyla kullanılır. Bununla birlikte günümüz yaşam tarzı;

gergin iş yaşamı, gezme-görme isteği, havaların belirli dönemlerde aşırı sıcak oluşu gibi nedenlerden dolayı geleneksel yaylacılık, yerini turizm yaylacılığına bırakmıştır. Tarihin derinliklerinde başlamıştır göçerlik. Atalar, uçsuz-bucaksız Türkistan bozkırlarında yaylacılık yaparak at ve diğer hayvanları evcilleştirmişlerdir. Göçebelikten yerleşik hayata geçerken bile yaylaları bırakmamışlar, kendilerine yurt edinmişlerdir.

Çobanların piriydi Hz. Musa. Peygamberdi, Hak ölçüsüyle yol gösterirdi insanlara. Tam bin yıl Meyden Suyundan suladı, Şuayip'in koyunlarını. Habil çobandı. Çobanlığın masumiyeti sinmişti çelebi tavırlarına. Kabil'e karşı direnmemişti bile.... El kaldırmamıştı. Günah işlemekten korkması, çekinmesi gözlerinde donmuş bir mahzuniyetti.

Anadolu yaylasının çobanları haktan, hukuktan ayrılmaz, kendilerine emanet edilen sürüyü gözleri gibi bakarlar. Yedi yıl çobanlık yapanların erenlere karışacağına inanır halk Anadolu yaylasının sürü güdücülerinin adları çoban, unvanları beydir. Beylik, derleyip toplamaktır. Şû-bân (koyun koruyucu) dan Türkçeleşen çoban, güttüğü hayvanlara göre de ad alır. Sığırtmaç, yıkıcı, hergelecî... Çoban, sürünün koruyucusudur, sahibi değil. Çoban sürüsünün; güvenliğinden, beslenmesinden, çoğalmasından, güçlenmesinden sorumludur. O bilir; dokuz dağın otlağını, dokuz derenin suyunu. Varlığını koyunlarına armağan etmiştir çoban. Sürü ile bir bütündür, birbirini tamamlarlar, karda-tipide, yağmurda-çamurda... Koyunları için üflediği kavalında gizli sevdaları ezgilenir çobanın, emelleri, hayâlleri... Sürü, çoban için değildir, fakat çoban sürü içindir. Sürü varsa, çoban vardır. Yüce dağ başlarında elini ipekten bulutlara uzatır çoban. Kaya üstünde oturur, kepeneğine bürünüp.

Ariftir, peygamber mesleğidir yaptığı. Ağzı-dili olmayan sürünün minnet melemeleri ile kıvanır, Allah'a sığınır. Yıldızı vardır gökte, izi vardır toprakta. Çoban komutandır, kurtlarla her gün savaş oyunu oynar. Sezer gediğin başındaki kurdun niyetini. Çoban baytardır, bilir her hastalığını. Çoban tabiat bilimcidir, kışı-boranı, çimeni-çiçeği ondan sor. Çoban ozandır, yamaca yaydığında sürüyü, hem çalar, hem söyler türküsünü. Hz. Süleyman, koyunlarla konuşması için el vermiştir ona...

"Gönlümü yayla yaptım Bingöl çobanlarına."

"Çoban hicranlarını basar bağrına yayla."

"Bir çoban parçasısın, olmasan bile koyun"

"Mademki kara bahtın adını koydu çoban"

"Karıştım o gün bugün bu zavallı çobanla."

Kemalettin Kamu, dizelerinde çobana biraz acıyarak bakar. Ona göre çoban; hicranlıdır, parçadır, kara bahtlıdır, zavallıdır. Ama o, her şeye rağmen şair gönlünü Bingöl çobanlarına yayla yapmasını da bilir. Onun gönlü, çobanların bir sığınağıdır.

"Kuzular bize söyler yılların geçtiğini"

Sözlü ve yazılı Türk Edebiyatında koyunla ilgili pek çok eser mevcut olup adeta bir "koyun kültürü" meydana getirilmiştir. Bugün dilimizde çok sık kullandığımız "kuzum, koçum" kelimelerinin kökeninde, asırlardan beri sürdürdüğümüz koyunculuk kültürü yatmaktadır. Koyun; efsanelere, halk oyunlarına, türkü ve ağıtlara da konu olmuştur. Türk dünyasının her tarafında uysallığın, gani gönüllülüğün timsali olarak Koyun Baba Türbeleri çok yaygındır.

Anneler "Kuzum" diye sarıldıkları bebeklerini okşar, babalar "koçum" diye kıvandıkları oğullarını sever. Türk'ün yaşadığı her yerde eşyalarının üzerine uğur getirmesi ve nazar değmemesi için koçbaşı çizilmiştir. Günümüzde koyunculuk yapan insan sayısı çok azalmasına rağmen, çocuklar yeni mesleklerden edinilen kelimelerle değil, kökü asırlar öncesine dayanan kültürden alınan "kuzum" hitabıyla çağırmaya, sevmeye devam edilmektedir. Çünkü. "kuzum" hitabının içinde şefkat ve merhamet kavramlarının anlamları yüklüdür. "Kuzum" sözü, gönüllerimizden taşan sevginin sesidir. Bu sesteki ana kokusunu hiç unutulmaz.

Kemalettin Kamu, aşağıdaki dizelerinde yaylacılık yapan insanların koyunla olan münasebetlerini realist bir bakış açısıyla yansıtır. Şairin kendisi de bu hayatın içindedir.

"Kuzular bize söyler yılların geçtiğini:"

"Önümüzde bir sürü, yanımızda bir köpek"

"Şu karşıkı bayırda verdim kuzuyu kurda"

"Gün biter, sürü yatar ve sararsan bir ayla"

"Bir çoban parçasısın, olmasan bile koyun"

Son söz : "Okuma yok, yazma yok."

Son sözü Mehmet Kaplan'ın Bingöl Çobanları şiirinin tahlil cümleleriyle bitirelim:

"Şairin içinde yaşamış olduğu tabiat çevresi ve hayat tarzı, Bingöl çobanının hayata bakış ve duyuş tarzını tayin eder. Şiirde Bingöl çobanının çevresi ile kendisi arasında kurmuş olduğu çeşitli münasebetler anlatılmıştır. Onlar sürülerini buralarda otlatırlar. Testilerini buraların suları ile doldururlar. Okuma yazma bilmezler. Onlar için eski ve yeni diye bir şey yoktur. Takvimleri tabiattır. Yılların geçtiğini kuzulardan anlarlar. Arzularını gerçekleştirme imkânına sahip olmadıkları için ruhları daima uzak ve müphem özelemlerle doludur."

F. Nafiz Çamlıbel; "Şiire girmişler için yoktur ölüm dünyada." Diyor. Vesselam...